

Андрос С. В.
д-р екон. наук, доцент
провідний науковий співробітник
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0001-5561-901X

ФОРМИ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО АГРОБІЗНЕСУ

Для малого агробізнесу питання вибору форм фінансування стоїть дуже гостро. Далеко не кожна з існуючих форм фінансування проектів і діяльності підходить для малого агробізнесу. На можливість використання різних форм фінансування діяльності впливає ведення обліку та система оподаткування підприємств малого агробізнесу. Підприємства малого агробізнесу в обов'язковому порядку ведуть бухгалтерський облік спрощеними способами і мають можливість вибрати або загальну систему оподаткування, або спрощену систему оподаткування, або сплату єдиного податку на поставлений дохід для окремих видів діяльності. Всі форми фінансування діяльності відповідно до системи форм фінансування в залежності від джерел діляться на дві групи: 1) внутрішнє фінансування - фінансування з грошових потоків (самофінансування, фінансування за рахунок амортизації та резервів) і фінансування в результаті реструктуризації активів; 2) зовнішнє фінансування - часткове фінансування, позикове фінансування і заходи державної підтримки (субсидування, дотації, пільги).

При розгляді внутрішнього фінансування в якості основних форм для фінансування діяльності малих підприємств можуть бути розглянуті: 1) самофінансування, що передбачає акумуляцію одержуваних прибутків і утримання їх сум, що надалі дозволяє використовувати ці кошти як джерело фінансування. Утримання можливо в таких видах: відмова від розподілу чи відстрочка розподілу прибутку між учасниками; формування пасивних резервів за рахунок відрахувань з прибутку до оподаткування; 2) фінансування за рахунок амортизації, що являє собою фінансування за рахунок позитивних грошових потоків, що надходять в результаті відшкодування амортизації. Оскільки малий агробізнес може направляти суми отриманої в виручці амортизації на різні цілі (не тільки для відшкодування вартості основних засобів), то вони мають можливість фінансувати будь-які проекти, в тому числі розширення виробництва; 3) фінансування в результаті реструктуризації активів досягається за рахунок вивільнення капіталу, вкладеного в основні й оборотні фонди, за допомогою реалізації майна (надлишкового) за ціною вище балансової вартості [1].

В якості внутрішнього фінансування, що має ознаки зовнішнього фінансування для малого агробізнесу може виступати зворотний лізинг. Зворотний лізинг включає в себе операції, в яких лізингоодержувач і постачальник, тобто продавець - одна особа. Лізингоодержувач (виробник) продає лізингодавцю своє обладнання або підприємство в цілому і, одночасно, бере його в лізинг. Право володіння і використання обладнання зберігається за лізингоодержувачем. Таким чином, фінанси, отримані за продане майно, лізингоотримувач може направити на виробничі та інвестиційні цілі. У той же час, згідно з договором лізингу, лізингоодержувач буде вносити платежі за договором у звичайному порядку. Можна ототожнювати цей вид лізингу з отриманням грошей під заставу майна, але заставу в цьому випадку не оформляється. Така форма має ознаки зовнішнього фінансування, але в більшій мірі пов'язана з реструктуризацією активів, що є формою внутрішнього фінансування.

Найбільш актуальною формою зовнішнього фінансування малого агробізнесу стає коротко- і середньострокове кредитування: комерційний (товарний) кредит, що передбачає оплату придбання товару, сировини і в розстрочку, що знижує відтік капіталу за даним напрямком та дозволяє використовувати кошти на інші цілі в поточний момент і, одночасно, за рахунок придбання товару, робіт, послуг запобігти зупинці виробництва продукції; широко використовується залучення банківських позик під відсоток на короткостроковий період, що дозволяє здійснювати фінансування за рахунок припливу капіталу на суму позики. При виборі з двох останніх розглянутих форм проводиться оцінка: а) вартості комерційного кредиту виходячи із ставки позикового фінансування; б) вартості банківського кредиту виходячи з надбавки до ціни (знижка за платіж і розрахунок готівковими коштами) і періоду розстрочки платежу. При порівнянні варіантів вибір проводиться на користь форми з найменшою вартістю; кредитна лінія може використовуватися малим агробізнесом. Зручно оформити кредитну лінію в тому банку, де відкрито розрахунковий рахунок підприємства. Оскільки для банку кредитна лінія є певною мірою ризикованим кредитом, то вартість даного виду кредитування для підприємства вище, ніж отримання звичайного короткострокового кредиту [2].

Довгострокове кредитування практично не зустрічається в діяльності малого агробізнесу у зв'язку з тим, що рівень кредитоспроможності не дозволяє взяти такий банківський кредит або його вартість стає високою. Така форма зовнішнього фінансування як застосування заходів державної підтримки оптимально підходить для малого бізнесу. Субінститутами позикового фінансування, прийнятними

для малого агробізнесу є факторинг і лізинг. Істотні відмінності цих форм не дозволяють включати їх до складу форм позикового фінансування. Факторинг являє собою передачу (продаж) дебіторської заборгованості, що виникла за реалізовані продукцію, роботи, послуги факторингової компанії. Вартість факторингу для підприємства, що передає (продає) право вимоги дебіторської заборгованості включає: 1) кредитний відсоток за оплату дебіторської заборгованості, який може бути на рівні або трохи вище кредитної ставки за банківським кредитом; 2) факторинговий збір, що покриває витрати факторингової компанії на надання різних передбачених укладеною угодою факторингу послуг. Рівень цього збору залежить від переліку та обсягу послуг, що надаються і від суми дебіторської заборгованості, яка реалізується за договором факторингу (в середньому становить 1-3%); 3) компенсація за ризик несплати боржником своєї заборгованості, на розмір якої впливає кредитоспроможність дебітора; визначається, як правило, в розмірі до 1% від суми дебіторської заборгованості. Для визначення ефективності факторингу і прийняття рішення про його використання підприємствами малого агробізнесу розраховується його відносна вартість, яка визначається через зіставлення витрат з оплати вартості факторингу і суми отриманих в результаті продажу дебіторської заборгованості грошових коштів.

У разі, коли ця вартість знаходиться нижче рівня середньої ринкової ставки по банківському кредитуванню, тоді застосування факторингу економічно виправдано. Позитивними сторонами використання факторингу для малого бізнесу є: прискорення оборотності дебіторської заборгованості, яке тягне за собою скорочення оборотності оборотних активів і зростання рентабельності активів; зниження витрат на ведення бухгалтерського обліку по дебіторської заборгованості; підвищення ліквідності підприємства і стійкості. Застосування факторингу неможливо в разі укладення договору з контрагентом, які купують товар на умовах переходу права власності до контрагенту лише після його повної оплати.

Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», лізинг являє собою операцію, відповідно до якої орендодавець (лізингодавець) зобов'язується придбати у власність вказане орендарем (лізингоотримувачем) майно у визначеного ним продавця і надати лізингоодержувачу це майно за плату в тимчасове володіння і користування [3].

Можна виділити кілька форм лізингу: операційний лізинг; фінансовий лізинг; зворотний лізинг. Оперативний лізинг більшою мірою має характеристики оренди, він передбачає передачу права володіння і користування майном на короткостроковий період, як правило, менший, ніж строк корисного використання об'єктів майна. Після закінчення договору оперативного лізингу (або раніше за бажанням лізингоодержувача при завчасному повідомленні лізингодавця), лізингоодержувач може вибрати один з варіантів своїх подальших дій: 1) повернути майно (наприклад, обладнання) і закінчити договірні відносини з цим лізингодавцем; 2) продовжити договір оперативного лізингу (можливо на найбільш вигідних умовах); 3) придбати у власність раніше орендоване майно на об'ґрунтованій залишкової ринкової вартості. Фінансовий лізинг являє собою отримання права володіння і користування майном (наприклад, обладнанням) на тривалий період часу, який максимально відповідає терміну корисного використання об'єкта. Предметом договору фінансового лізингу стає конкретне майно, необхідне лізингоодержувачу і купується лізингодавцем у конкретного постачальника, обраного користувачем майна. Після закінчення договору фінансової оренди передбачено перехід права власності на об'єкт оренди до лізингоодержувача з урахуванням оплати викупної вартості майна. Оскільки фінансовий лізинг передбачає повернення вартості лізингового майна в межах терміну дії лізингової угоди сторін, то ставка плати в рік з цього виду договору нижче, ніж за договором оперативного лізингу. Фінансовий лізинг може розглядатися підприємствами малого агробізнесу в якості оптимальної форми довгострокового фінансування.

Застосування фінансового лізингу має багато переваг у порівнянні з іншими формами фінансування, особливо коли виступає в якості способу відтворення основних засобів.

Література:

1. Горшков Р.К. *Лизинг: проблемы и перспективы развития в России: монография* / В.А. Дикарева, Моск. гос. строит. ун-т, Р.К. Горшков. Москва : МГСУ, 2012 . 160 с. URL : <https://rucont.ru/efd/484566> (дата звернення 22.03.2021).
2. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. *Моделювання кредитної системи в умовах взаємодії банківського сектора з мікрофінансовими організаціями для фінансової підтримки агробізнесу. Облік і фінанси.* 2020. № 2(88). С. 74 –80. DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2\(88\)-74-80](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-2(88)-74-80)
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 16 (зі змінами). База даних. «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.03.2021).